

JENERAŁ (33) *sb m*

ge- (30), je- (3).

Oba e jasne (w tym w drugim e 1 r. błędne znakowanie), a pochylone (w tym 1 r. błędne znakowanie).

sg *N* jenerał (18). ◊ *G* jenerału [w znac. 3.] (1). ◊ *D* jenerałowi (4). ◊ *A* jenerała (1). ◊ *I* jenerałem (3); -em (1), -(e)m (2). ◊ *L* jenerałe (2). ◊ *pl* *G* jenerałów (1). ◊ *A* jenerały (1). ◊ *L* jenerałéch (2).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Zwierzchnik, przełożony* (30) : Oecumenicus, Połpolity włzech páńftw kroliewftw y ziem/ też wżiŃtkiego Ńwiátá pan. Generał też zowiemy. *Mącz* 260b.

a. *Starosta generalny mający władzę nad całą prowincją – odpowiednik wojewody; capitaneus JanStat* (12) :

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy miejscowej (9); *z nazwą miejscową w dopełniaczu* (3) [*jenarał + przydawka* (8), *przydawka + jenerał* (4)] (12): Ian Chodkiewicz Generał Zmodzki y LiflandŃki/ MárŃzałek wielki Kłięftwá/ wiodł też Ńwoy dwor páńŃki. *StryjWjaz* B2v; *ActReg* 67, 103; Stároftá Kámieniecki iáko Generał PodolŃki ma iurifđicią nád hultáymi WołolŃkiemi. *SarnStat* 485; poruczamy tę rzecz Wielmożnému y Sławętnym LukáŃzowi z Górkí KaŃtelanowi PoznánŃkiému/ y Wielkiéy PolŃki Generałowi/ z Ráyćami PoznánŃkiemi *SarnStat* 1236, 487, 939, 949, 970, 976 (9).

b. *Woźny sądowy mający moc sprawowania funkcji w określonej prowincji* (11) : *ZapKościar* 1584/49 [2 r.]; O Generaléch kto ich ftánowi: pátrž Titulo Kancellária. *SarnStat* 243; A woźny każdy/ chocia i Generał/ gđzieby exces iáki vczynił/ ma odpowiadác przed Woiewdą *SarnStat* 577, 577.

Połączenia z imieniem i nazwiskiem [*imię + jenerał* (1), *jenerał + imię* (1)] (2): StanáwŃzy perŃzonaliter Ieneral Micháł strzalkowŃky za vkaŃzanyem Atentiku swego: ŃzyeŃnal [...] yŃz yakodnya 18 AuguŃti: bel wŃtawýŃzkach *ZapKościar* 1584/49, 1588/82v.

Zestawienie: »woźny jenerał« [szyk 3 : 1] (4): *ZapKościar* 1588/81v; vŃtáwíamy/ áby káždy Ńád y vrząd dopuŃczał Woźné/ Generaly/ *ad eorum obeunda officia*, y Relácię ich przíymował/ *lub poena centum marcarum* *SarnStat* 576, 576 [2 r.].

c. *Głównodowodzący wojskiem* (4) :

Wyrażenie: »hetman, jenerał wŃzytkiego wojska« (1): ZOłniérze pieniężni/ áni ich RotmiŃtrze nie máią byđż przynucáni do niewyčzáynych przýŃiág przez Hetmáná Generála wŃzytkiego woýŃká [*per Capitaneum generalem exercitum Regni JanStat* 335] *SarnStat* 427.

Szereg: »jenerał, (to jest) hetman« [szyk 1 : 1] (2): Stároftowie Duchownych, Generałowi, to ieŃt Hetmánowi, máią byđż poŃluŃzni. *SarnStat* 447, 427.

Przen: O szatanie (2) :

W połączeniu z imieniem (2): Pyąthy general Lucifer *RejWiz* 167v marg, Cc7.

d. *Najwyższy przełożony zakonu wybierany przez kapitułę zakonną; generalis ordinum Cn* (2) :

Wyrażenie: »jenerał wŃzytkich mnichow« (1): w Cárogradzie Generał/ wŃzitkich Mnichow Archimándrytá Cárorocki Ewtyches/ chytre á ŃzátánŃkie kácerŃtwo o iedney Náturze w ChryŃtuŃŃie zmieŃzáney wymýŃlił *SkarJedn* 391.

Szereg: »minister, to jest jenerał« (1): tám Ńzedł pytáiąc/ co mu [...] MiniŃter/ to ieŃt/ Generał ich [*franciszkanów*] naŃtárŃzy czynić/ y gđzie mu Ńię obroćić każe. *SkarŻyw* 543.

2. *Zjazd, sejmik całej prowincji podejmujący uchwały sejmików ziemskich wnoszone na sejm walny* (2) : postanowiło na Generale Wąrszawskim wszystko Woiewództwo Mázoweckie/ iż rękoiemstwo Kmieci w tym Wóiewództwie nie ma być. *SarnStat* 1178.

Wyrażenie przyimkowe: »pod jenerałem« = *podczas sejmiku* (1): pozwy y spravi ludkie zadnim obyczaiem ani pod generale niemayą bycz zawięffane przez łądzie do drugich rokov. *ComCrac* 15v.

3. *Wyrok sądu boskiego* (1) :

Szereg:»jenerał a główny dekret« (1): [každy stanu na sądzie pańskim] czekając onego generału á onego głównego dekretu łwego *RejAp* 173v.

4. [Główna zasada, reguła: (marg) Około wstów kościelnych generał (-) A co ięszcze kudołkonalęi nauce wstów kościelnych od ludzi wynalezionych przyłufzã/pamiętáimy ten generał/ że cółzkolwiek mábyć postanowiono wkościęle bożem/ to nietilko niemá się przeciwiać łowu bożemu ale téż wlaźnie [!] musí być znauki pańkięi wzięto *MurzNT* 75v (*Linde*).]

Synonimy: 1. *pan*; c. *hetman*; 3. *dekret, skazanie, skaźń, wyrok*.

HJ